

ВІЙНА ТА СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.31.05>

УДК: 327.3+327.8

Борис Гуменюк,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління та міжнародних відносин,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
ORCID: 0000-0002-7152-8211 EMAIL: b.gumeniuk@gmail.com

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНИ ПРОТИ РФ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ ПРОЦЕСИ

У статті розглянуто основні аспекти національно-визвольної війни України проти росії, її цивілізаційне значення для України та всього Західного світу. Зазначено, що повномасштабна агресія рф проти України вплинула на міжнародний баланс сил, розширення Північно-Атлантичного блоку країн. Метою статті є аналіз політичних, економічних процесів, які впливають на хід війни, що відбувається в Україні через несправедливу агресію з боку рф. Відповідно до глибинних системних трансформацій, які відбуваються у глобальному світі з початком повномасштабної війни проти Української держави, проаналізовані економічні, політичні, безпекові, духовні чинники відповідної трансформації. Зазначено, що переплетіння складних різнобічних політичних сил та інтересів провідних політичних акторів виявили кризу європейської системи безпеки, що полягала у системних прорахунках міжнародної спільноти щодо гарантій безпеки та недопущення збройної агресії проти однієї з держав континенту. Окремо досліджено відносини між країнами НАТО та рф щодо проблеми розширення Альянсу та доведена необґрунтованість вимог рф щодо гарантій нерозширення НАТО. Проаналізований вплив санкційної політики на країну агресора, її економічний та безпековий потенціал. Основу дослідження складають історичний, діалектичний підходи до вивчення регіональних та глобальних процесів.

Ключові слова: війна рф проти України, НАТО, система міжнародної безпеки, санкції.

Вступ. Повномасштабна військова агресія рф проти України викликала з нашого боку повномасштабну національно-визвольну боротьбу, яка в умовах першої чверті ХХІ ст. дещо різниться від класичних національно-визвольних революцій 50-60 рр. минулого століття, але по своїй суті має право так називатись, поскільки мова йде не просто про знищення зовнішнього ворога, який зазіхає на нашу територію, а про боротьбу насамперед світоглядницьку – між імперсько-реакційним сприйняттям реальності з боку Москви та загально-цивілізаційним, гуманістично-демократичним з боку Києва.

Метою статті є аналіз впливу війни, розв'язаної рф на території України, на регіональні та глобальні процеси. Відповідно до мети поставленні такі **завдання**: проаналізувати економічні, політичні, безпекові та духовні трансформації, що відбуваються на міжнародній арені в контексті війни в Україні; дослідити основні чинники впливу, необхідні для послаблення країни-агресора.

Результати та дискусії. Для України це – війна за остаточне визволення національної свідомості від рудиментів сталінської адміністративно-політичної системи ексрадянської імперії, куди вона по суті силоміць була вмонтована в 1922 р. Для нас це – війна не тільки за знищення ворожих полчищ і витурення їх за територіальні межі держави, але це і сукупні радикальні внутрішні процеси по безповоротному викоріненню діяльності антидержавницьких (насамперед проросійських) політичних сил, проведенню тотальної дерусифікації, а відтак самостверженню нашої ідентичності на міжнародній

арені як політично монолітного державоутворення із незаперечними євросоюзівськими та євроатлантичними цінностями на основі розвитку наукоємного, високотехнологічного національного потенціалу.

Після доби Б. Хмельницького та періоду УНР 1918-1922 рр. це третя і остання, завершальна спроба увійти у світове співтовариство таким його суб'єктом, який вже сьогодні викликає щире, непідробне повагу. Повагу за нездоланну волю українців до перемоги, за своє реальне національне визволення від різноманітних багатовікових поневолювачів. Сьогодні для українців гасло латиноамериканських борців за свободу – *Patria o Muerte* – наповнене особливим, своїм найбільш глибинним змістом. Це гасло – Батьківщина або смерть – потрібно розуміти так: «Ми обираємо Батьківщину, смерть даруємо ворогам». Кожному своє.

Важливо зазначити також і те, що ми входимо в новий світоустрій не з порожніми руками, а несемо світові вагомий український дар. Серед них варто відмітити насамперед наш внесок у формування нової європейської, а по великому рахунку, і глобальної систем безпеки. Збройні Сили України, яким закордонні «експерти» пророкували протриматись від трьох годин у повітрі до 21 дня на суходолі, своїм професіоналізмом та силою духу спростували всі ці прогнози та дали, по суті, потужний поштовх розвитку як північно-атлантичного оборонного Альянсу, так і його найближчих сателітів. Героїчний, ефективний спротив України «другій світовій армії» фактично розбудив Європу від заспокійливого летаргічного сну, в якому марились ілюзії на кшталт, що зі злом можна домовитись, від нього можна відкупитись поблажливим ставленням, удаваною повагою (Sharira, 2022). Україна кров'ю та життям своїх захисників, своїх громадян довела, що в людській природі після Другої світової війни нічого не змінилось: зло, варварство, дикунство може бути вгамоване тільки радикальними, фізичними, а не словесними діями.

Можливо, якась частина шведської та фінської громад і мріяли в минулі десятиріччя щоб їх країни вступили до НАТО, проте переважну більшість влаштовувала політика нейтралітету. Україна цим дружнім державам зробила неоціненний дарунок – підштовхнула громадську думку, політичних лідерів Стокгольму та Гельсінки до прийняття стратегічно важливого рішення – за прискороною процедурою якомога швидше приєднатись до НАТО.

І взагалі, після Другої Світової війни Європа ще ніколи не була настільки об'єднаною, наскільки її об'єднав поки що ще тільки кандидат до її клубу – український народ, який прийняв на себе удар вищезгаданої варварської навали, щоб в черговий раз захистити і себе, і весь континент.

Як ще Україна своїми діями вплинула на регіональні та глобальні процеси? Сюди слід віднести в першу чергу витіснення РФ з ринку нафти та газу, по великому рахунку її всієї з політичної арени. Сюди потрібно також віднести розпад міжнародних структур РПЦ, занурення її в глибоку внутрішню та зовнішню кризи.

Звичайно, наші реалії це – не конституційна норма прямої дії. Це – переплетіння складних різнобічних політичних сил та інтересів і їх потрібно сприймати в поліфонічному, часто-густо суперечливому розвитку, але, безперечним є те, що на вістрі всього цього сучасного геополітичного перфомансу стоїть Україна. Саме вона є тим рушійним чинником, який форматує сьогодні підвалини нового світового порядку в першій половині XXI століття.

На найбільш вагомим обрисах нового світоустрою зупинимось більш детально. Насамперед на безпековій складовій, наявності якої, її ефективності (або не ефективності) завжди була і буде головною передумовою того, в якому напрямку буде розвиватись історичний процес. Він матиме стабільне, прогнозоване майбутнє, чи буде характеризуватись системними кризами того чи іншого масштабу із непередбачуваними наслідками?

Сьогоднішня криза європейської системи безпеки, викликана повномасштабною агресією РФ проти України представляє водночас унікальний шанс побачити творцям цієї

системи всі її вади, і врахувати їх, щоб при перебудові уникнути допущених в минулому помилок і оновлену систему безпеки зробити надійним щитом для гарантованого, стабільного існування країн європейського континенту (McDermott, 2022).

Які можна виділити прорахунки, що були допущені лідерами країн НАТО, провідними європейськими політиками і які послабили безпекову ситуація на континенті й по суті сприяли виникненню нової повномасштабної війни, якої, як вважалось після 1945 р., тут вже більше ніколи не буде?

Дослідження природи цих помилок потребує глибокого, міждисциплінарного аналізу, оскільки їх походження спричинено як об'єктивними, так і штучними факторами, але в сукупності вимальовується базова помилка, яку можна характеризувати наступним чином – це європейська, ліберально-демократична довірливість до історично невилікованого кремлівського підступництва. Політика «закритих очей», яка дещо нагадує Мюнхенську угоду 1938 р., потурання брутальному порушнику норм міжнародного права з огляду на відомі події в Молдові, Грузії, потім Україні (початок повномасштабної агресії з 2014 р. і млява реакція ЄС та НАТО) – все це і призвело до ситуації, коли Москва увірувала в свою безкарність і можливість діяти у спосіб в своїх зовнішніх справах, який ніяк не корелюється ані з міжнародними угодами, підписантом яких вона є, ані просто зі здоровим глуздом. Адже масштаби руйнувань, завданих як нам, Україні, так і самій собі, потребують аналізу не тільки науково політологічного, але і психолого-медичного.

Потрібно віддати належне сучасним творцям європейської системи безпеки. Вони усвідомили, визнали допущені прорахунки та досить швидко та ефективно почали працювати над усуненням попередніх помилок. Створення потужної антимосковської коаліції врешті-решт правильне діагностування реальних «слів та вчинків кремля» є тим новим вагомим фактором, який оновлену європейську систему безпеки робить дійсно непробивним куполом від майбутніх потенційних загроз. В середині цього купола знаходиться Україна з її високопрофесійними ефективно діючими збройними силами.

Варто нагадати пам'ятну дату – 26 квітня 2022 р. – Зустріч в Рамштайні. Вона заклала основи нової міжнародної коаліції на підтримку України. Цього дня в Німеччині на військовій базі ВПС США в місті Рамштайн зібралися голови та представники оборонних відомств більше ніж 40 країн, а міністр оборони США Л. Остін, який відкрив цю зустріч, назвав її історичною (Клімкін, 2022).

У Рамштайні було обговорено, як координувати дії для надання військової допомоги Україні на безпосередні потреби сьогодні і в майбутньому. Зустріч, за словами Л. Остіна, започаткувала роботу Контактної групи, до якої увійшли не лише країни-члени НАТО, а й інших держав, які до неї приєдналися – наприклад, Австралії, Японії, Південної Кореї, Ізраїлю. Ця контактна група координуватиме зусилля країн партнерів на щомісячних зустрічах, щоб вирішувати нагальні потреби ЗСУ.

Формально господарем та організатором цієї зустрічі були США, але вибір німецького Рамштайна як місце зустрічі був не випадковим. Багато оглядачів у Німеччині та за її межами звернули увагу на те, що це мало посилити і без того значний міжнародний тиск на уряд ФРН, аби переконати його дозволити розпочати постачання важких озброєнь Україні. І це сталося. Керівництво в Берліні змінило свою позицію.

На зустрічі 26 квітня міністерка оборони ФРН К. Ламбрехт поширила письмову заяву, згідно з якою німецький уряд погодився передати Україні 50 самохідних установок «Гепард». Вона також підтвердила намір уряду Німеччини фінансувати так звані кругові поставки. Ця схема передбачає, що країни Східної Європи будуть відправляти Україні військову техніку радянського зразка зі своїх запасів, а Німеччина взяла зобов'язання заповнити дефіцит таких озброєнь за свій рахунок. Крім того, Бундесвер погодився навчати на території ФРН українських військових поводженню зі західними зразками техніки, включаючи не лише «Гепарди», а й, наприклад, самохідні гаубиці PzH2000, які планують поставити Україні Нідерланди.

Зустріч в Рамштайні показала, що наші союзники під проводом США інвестуватимуть не просто в опір чи боротьбу, вони інвестують в перемогу, тобто в результат. Міністр оборони України О. Резніков про зустріч в Рамштайні сказав: «Відбулись тектонічні зрушення на рівні філософії. Перехід на західні калібри і техніку це стратегічне рішення, яке нарешті прийнято. Зокрема, ми вже отримуємо артилерію калібра 155 мм» («Три блоки питань», 2022).

Ще одним базовим компонентом новоутворюваної системи європейської та глобальної безпеки є нова якість у відносинах між Україною та НАТО, яка народилась в гарячі дні березня-квітня 2022 р., коли амбітний план московських очільників захопити Україну за три доби з тріском провалився і Збройні Сили України довели, що це не тільки їх назва, а грізна, непереможна для будь-якого ворога субстанція. На нашу думку, про що було написано раніше: «НАТО без ЗСУ – це недоНАТО» (Гуменюк, 2022).

За оцінкою військового експерта А. Загороднюка, який посилається на відповідні документальні джерела НАТО, будь які військові дії потрібно розглядати як боротьбу військових спроможностей двох сторін. НАТО для визначення поняття «військова спроможність» використовує формулу, яка вживається і нами. Вона складається із п'яти компонентів: 1) доктрина (тобто правила ведення бойових дій); 2) організація роботи підрозділів; 3) особовий склад і його підготовка; 4) керівний склад і його навчання; 5) озброєння і військова техніка (в тому числі запаси), а також необхідна інфраструктура. Російські спроможності завжди вважалися превалюючими в основному за двома ознаками: озброєння та чисельність особового складу. І тут трапилось те, що західні експерти не передбачали: відсутність переваги в озброєнні Україна компенсувала іншими складовими спроможностей. А саме – кращою організацією, кращим командуванням, кращою підготовкою та мотивацією особового складу. «І тому наші закордонні колеги, – зазначає А. Загороднюк, – побачили нову реальність, в якій армія України, чий віськовий бюджет в 11-12 разів був менший за російський, може перемагати» (Загороднюк, 2022).

Тема НАТО в російській агресії проти України має ще один, так би мовити, дипломатичний вимір. Він ще раз характеризує блюзнірство і підступництво зовнішньополітичного курсу Кремля, для якого не існує ніяких «правил гри» окрім своїх загарбницьких неоімперських інтересів.

У цьому контексті важливо з'ясувати історичну правду про те, що НАТО ніколи офіційно не обіцяло рф не просуватись на схід. Жодного міжнародно-правового документу, підписаного між НАТО та рф на цю тему не існує. Це все домисли, які навмисно перекручувались кремлівськими поводитирами, щоб, по-перше, ввести в оману власний електорат та нажахати його наближенням натівських гармат до самісіньких кордонів рф, а відтак, по-друге, розпочати під цим приводом повномасштабну агресію проти України, яка офіційно проголосила курс на євроатлантичну інтеграцію.

Слід нагадати, що наприкінці холодної війни у лютому 1990 р. відбулись перемовини про майбутнє НАТО між держсекретарем США Дж. Бейкером та єдиним в історії президентом СРСР М. Горбачовим. Дж. Бейкер висловив гіпотетичну ремарку, яка була досить спекулятивна і сформульована у формі запитання. Він запитав у М. Горбачова: «Як що до того, аби ви відали вашу частину Німеччини, а натомість Захід погоджується, що НАТО не просуватиметься ні на дюйм на Схід?», – пише М.Е. Саротт. Є багато історичних джерел, які свідчать про факт цієї розмови, але важливо розуміти, що це була гіпотетична пропозиція. Офіційної угоди в результаті цих перемовин не було підписано і після повернення до США, коли держсекретар зустрівся із Президентом Дж. Бушем-старшим, стало відомо, що така ідея останньому не сподобалась. Більш того не було ніякої реальної потреби цього пропонувати, бо Москва тоді не вимагала не розширювати НАТО. Дж. Буш-старший вважав, що НАТО досягло великого успіху, коли зробило внесок у стабільність Європи і має право включати Східну Німеччину в сферу свого контролю. Сюди слід віднести насамперед підписання у грудні 1987 р. Договору

між США та СРСР про ліквідацію ракет середнього радіуса дії, розміщених на європейському континенті.

9 листопада 1989 р. впав берлінський мур, який був символом конфронтації між Сходом та Заходом. У липні 1990 р. М. Горбачов від імені СРСР офіційно погодився, аби ФРН після об'єднання з Німецькою Демократичною Республікою залишилося в НАТО. В листопаді 1990 р. на Паризькому саміті Наради з безпеки та співробітництва в Європі було підписано Угоду про звичайні види озброєнь та збройні сили в Європі. А Римська декларація НАТО 1991 р. підвела ризику під військово-політичними завданнями Альянсу доби холодної війни та визначила мету його існування на історичну перспективу. У грудні 1991 р. для налагодження діалогу з новими незалежними державами (в тім числі з рф) було створено Раду Північноатлантичного партнерства (РПАП) (Саротт, 2022).

Отже, цей наратив про обіцянку НАТО не розширюватись є абсолютно спекулятивним (при цьому не згадується, що після вищезазначеної зустрічі Дж. Бейкера із президентом США Дж. Бушем-старшим), держсекретар написав офіційного листа до Москви, в якому він зазначив, що його слова «були гіпотетичними і могли викликати плутанину» (Мартинов, н.д.).

Проте, як відомо, в рф свій погляд на історію та своє трактування очевидних історичних фактів. Для того, щоб виправдати свою неоімперську агресивну політику в хід пускається все. Навіть елементи шантажу. В грудні 2021 р., на передодні військового вторгнення в Україну, до якого росіяни ретельно готувались, МЗС рф опублікувало та поширило два проекти угод. За формою подачі і за своїм змістом ці документи носили безпрецедентний характер з точки зору міжнародного права та стандартних протокольних норм ведення міждержавних переговорів. Ці угоди були адресовані Вашингтону та Брюсселю і по суті були чистого роду шантажем. Головним змістом «цих документів» була вимога Москви, щоб війська НАТО повернулись туди, де вони перебували до 27 травня 1997 р. (Задубінний, 2022). Тобто вони вимагали заборонити розміщення військ та озброєнь «старими членами НАТО» (країнами які були членами до 1997 р.) на території «нових членів» – Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії, Болгарії, Естонії, Литви, Латвії, Словенії, Хорватії, Албанії, Чорногорії та Північної Македонії, які вступили до Альянсу протягом 1999-2020 рр..

Справа в тому, що 27 травня 1997 р. було визначено механізм співробітництва між НАТО та рф під час підписання «Основоположного акту». У цьому документі рф отримала лише право голосу у вирішенні питань європейської та глобальної безпеки, але не право вето щодо дій НАТО. Проте Б. Єльцин після підписання цього акту свідомо чи помилково публічно заявляв на численних прес-конференціях, що «право вето росія отримала». Американська дипломатія миттєво зреагувала на ці недоречності, контактувала з міністром закордонних справ рф, вказуючи, що президент рф каже неправду. На що відповідь керівника зовнішньополітичного відомства рф була такою: «Ви знаєте Єльцина, ви знаєте, що ми не можемо його контролювати».

Так вже в рф склалося, що ніхто ніколи не міг контролювати того, хто сидів «на троні», тим паче це не можливо зробити із сучасним «трононаступником». Але це ніколи до добра не приводило. Хоча, з якого боку подивитись. Якщо однією зі «скреп» сучасної військової доктрини рф було не допущення розширенні НАТО «ні на дюйм», то своїми, м'яко кажучи, недолугими діями вона досягла абсолютно протилежного результату. З'явилося 2600 км нового кордону між країнами НАТО та рф, що є суттєвою різницею між даними цифрами та абстрактним «ні на дюйм».

Мова йде про Швецію та Фінляндію, які після Другої світової війни дотримувались політики нейтралітету і неприєднання до військових блоків. Хоча ця нейтральність мала свою специфіку. Так, шведи брали досить активну участь як у миротворчих місіях ООН, наприклад у Конго, так і в операціях НАТО в Афганістані. Швеція та Фінляндія ще більше «звужили» свій нейтралітет, коли в 90-х рр. минулого століття приєдналися до програми НАТО «Партнерство заради миру» і тоді, коли вступили до ЄС, а відтак стали учасниками

спільної європейської політики безпеки та оборони. В 2009 р. Скандинавськими країнами було створено Північноєвропейське оборонне співтовариство (North Defence Force Cooperation NORDEFCO). Обидві країни почали брати активну участь у спільних навчаннях і підписали при цьому низку договорів та меморандумів. Як зазначають в своїй статті «Шлях Фінляндії та Швеції до НАТО» військові експерти П. Е. Соллі, провідний військовий радник Норвезького Інституту міжнародних відносин, та К. Солванд, науковий співробітник цього інституту: «...норвезькі, фінські, шведські підрозділи військово-повітряних сил на регулярній основі проводять спільні навчання. Роки спільних тренувань та бойової підготовки привели до того, що шведські та фінські збройні сили досягли високого рівня тактичної взаємосумісності з іншими країнами-членами НАТО» (Shapira, 2022). При цьому Швеція та Фінляндія офіційно позиціонували себе як нейтральні держави.

Архітектура безпеки в Європі кардинально змінилась після 24 лютого 2022 р. Повномасштабна агресія РФ в Україну спричинила серйозний вплив на нове сприйняття і нове розуміння північноєвропейського оборонного співтовариства усіма його учасниками. Російське брутальне вторгнення в Україну показало, що статус країни-партнера з посиленими можливостями (Enhanced Opportunities Partners (EOP), яким володіють і Україна, і Швеція, і Фінляндія є недостатнім стримуючим фактором для здійснення військової агресії з боку потенційного ворога. Ця війна в центрі Європи суттєво пришвидшила зміну громадської думки в Швеції та Фінляндії, а відтак прийняття відповідних рішень політичними лідерами цих країн щодо вступу до НАТО у якомога швидший спосіб («Survey on perception», 2022). Більш того, в Швеції навіть була відхилена ідея щодо проведення референдуму з цього питання, оскільки, як заявила прем'єр-міністерка цього північноєвропейського королівства пані М. Андерсон: «Я не думаю, що це те питання, яке потрібно виносити на референдум. З ним пов'язано багато чутливих речей з конфіденційною інформацією в сфері національної безпеки і ці факти ніяк не можуть бути публічно обговорені» («Swedish PM rejects», 2022). А щодо громадської думки, то проведені опитування відповідними соціологічними службами чітко вказали, що переважна більшість населення Швеції «за» вступ до НАТО.

Брюссель теж дуже зацікавлений у членстві Швеції та Фінляндії (їх сухопутний кордон з РФ – 1300 км) в НАТО. Таке нове поповнення північно-атлантичного Альянсу приведе до того, що 99 відсотків берегової лінії Балтійського моря опиняться під його контролем, а це істотно підірве позиції РФ в регіоні. Історична реакція на такі зміни в системі безпекової конфігурації на півночі Європи з боку Кремля була негайною і, як завжди, погрозовою, але сьогодні вона вже нікого не цікавить. Заступник голови радбезу РФ Медведєв заявив, що у разі вступу Швеції та Фінляндії до НАТО «ні про який без'ядерний статус Балтики вже не йтиметься». Іншими словами, Кремль в черговий раз пригрозив посиленою мілітаризацією регіону, зокрема розміщенням в Калінінградській області ядерної зброї. Але на цей шантаж вже ніхто не звертає уваги. Керівництво НАТО прийняло цей виклик і почало «розмовляти» з Москвою тією мовою і в тому стилі, які вона запропонувала. Вступ Швеції до НАТО означатиме в тім числі перехід під контроль Альянсу території острова Готланд, звідки можна вести оборону більшої частини Балтійського моря, а також країн Балтії. Таким чином НАТО отримує дуже суттєвий актив на випадок можливого зіткнення з РФ.

Одже, є всі підстави стверджувати, що героїчне протистояння України агресивному, повномасштабному вторгненню РФ породило новий феномен в європейській системі безпеки, який іменується ЗСУ і власне сама Держава Україна як символ мужності, нескореності, гарант захисту споконвічних європейських цінностей. Післявоєнну, оновлену систему європейської безпеки тепер не можна собі уявити без багатосторонньої участі в ній України, як базового елемента всієї цієї системи. Все це в разі посилює наші активи, як в реалізації євроінтеграційного просування з кінцевою метою набуття повноправного членства в ЄС, так і нашої поглибленої взаємодії з НАТО.

Ще одним вагомим наслідком нового післявоєнного світоустрою є очікувані трансформації в світовому економічному середовищі, зокрема в його енергетичному секторі з огляду на накладені на країну-агресора санкції. Їх наслідками є зміна парадигми постачання енергоносіїв на ринки країн-членів ЄС, пошук альтернативних джерел їх надходження, а відтак зростання масштабів у видобутку та продажу вуглеводів з країн Близького та Середнього Сходу, збільшення постачання скрапленого газу зі США до Європи (Децик, 2022).

Санкції проти рф за її агресію проти нашої держави почали запроваджуватись відразу після так званого референдуму в Автономній Республіці Крим, а по суті її силової анексії, однак назвати їх дієвими в той час ніяк не можна. Власне їх млявість та неефективність стали одним із чинників, що спонукав росію до ескалації своїх неоімперських діянь в повномасштабному мілітаристському угарі. Натомість, санкції, які США, ЄС та їх союзники почали запроваджувати після 24 лютого уже досить відчутно вдарили по економіці агресора і їх пекучі наслідки для неї будуть тільки посилюватись в наступні роки. Найбільш болючим стало блокування валютних активів, які рф мала за кордоном. За різними оцінками, це приблизно половина її золотовалютних запасів – приблизно 300 млрд дол. А обмеження на введення в рф готівкових доларів та євро, розрахунків і продажу євро і долара впевнено ведуть країну до технічного дефолту. Не менш дієвими виявились і так звані вторинні санкції з боку Вашингтона, під які може потрапити компанія будь-якої країни, якщо вона вирішить допомогти рф обійти санкційні обмеження та заборони.

За оцінками українських експертів, з експорту енергоносіїв рф досі отримує близько мільярда доларів щодня. А через зростання цін на них може заробити навіть більше, ніж минулого 2021 р. Попри обмеження, рф у квітні наростила постачання нафти танкерами до Європи до 1,6 млн барелів на добу порівняно з 1,3 млн барелів на добу в березні. ЄС обіцяє, що зможе відмовитись від російської нафти до кінця поточного року, а газу – до 2024 р. За словами головного економіста МВФ П.-О. Гурінша, західні санкції, що спрямовані проти експорту енергоносіїв з рф, можуть привести до падіння обсягу їх виробництва на 17% до початку 2023 р. І це означатиме, що у неї залишаться лише декілька торгових партнерів, що приведе до закриття російської економіки та її перехід в режим автаркії (Децик, 2022). Та навіть наявні обмеження вже суттєво впливають на російську нафтову галузь, оскільки компанії з рф мають проблеми з доставкою нафти через обмеження в портах, із перестрашування вантажів, складнощі з розрахунками у валюті тощо.

Окрім паливно-енергетичного комплексу санкції західних партнерів України суттєво вдарили і по інших бюджетотворюючих галузях промисловості країни-агресора — по авіа- та автомобільному виробництву, продажу озброєння, сільськогосподарському сектору, по хімпрому та металургії тощо. Так, через санкції відразу після вторгнення рф в Україну провідні автомобільні брендові компанії Фольксваген, Дженерал Моторс і Харлей-Давідсон, Ягуар, Ланд Ровер, БМВ припинили постачання відповідних запчастин, що призвело фактично до обнулення доходів по цій статті експорту. Через нестачу комплектуючих автовиробники почали виготовляти примітивні моделі 20-30 річної давності, які після припинення постачання систем керування двигуном Bosch, що регулюють потужність та рівень викидів, не дозволили випускати автомобілі екологічного класу «Євро-0». Щодо авіаційної галузі рф, то там теж очікуються глибокі рецесія та занепад. Захід заклав небо для російських літаків та заборонив продавати, постачати або передавати рф будь-які лайнери та запчастини до них. Лізингові компанії відкликають свої літаки, а російські авіакомпанії, орендовані ними літаки не повертають, скоротили маршрути і літають лише всередині країни.

Отже, довгостроковим ефектом від запровадження санкцій стане виключення рф зі світових ланцюжків виробництва, її ізоляція, технологічне відставання та поступова деградація. Наразі спостерігаються короткотермінові наслідки санкцій: багато росіян

втрачають роботу, закриваються підприємства, падає попит на всіх спеціалістів із суттєвим зростанням цін на товари широкого вжитку та традиційні послуги. МВФ називає перспективи рф «похмурими» і прогнозує скорочення ВВП країни на 8,5% у 2022 р. і на 2,3% – у 2023 р. Це значно більше, ніж було у 1998 р., коли рф оголосила дефолт (Годійчук, 2022).

У статті «Війна в Україні буде історичною поворотною точкою» відомий німецький дипломат К. Гойсген пише: «Військова агресія росії в Україну є переломною точкою в сучасній історії. Вона привела до перегортання сторінки, яку було написано при завершенні холодної війни, коли західні країни намагались інтегрувати росію в міжнародно визнаний правовий порядок. Проте росія з президентом путіним перетворилась в країну парію... Багато країн підтримують лідируючу політику США протистояння путінській агресії, проте деякі із них це роблять знехотя. Вони розцінюють цей конфлікт як повернення до періоду холодної війни, коли потрібно було робити вибір між сторонами. Вони сприймають те, що відбувається сьогодні, як протиборство двох геополітичних систем, а не як питання принципового світогляду. Це абсолютно неправильно. Російська агресія не може розглядатись як повернення до часів холодної війни, її потрібно розцінювати такою, якою вона саме і є – це найгірша агресія в Європі після завершення II світової війни і грубе порушення всього міжнародного порядку» (Heusgen, 2022).

Ця агресія завдала нищівного удару ще по одній традиційній «скрепі», на якій базується весь неоімперський фундаменталізм та рашизм. Як і в сфері безпеки, економіки, міжнародної торгівлі, так і в духовній царині своїми зухвало злочинними діями Москва досягла абсолютно протилежного результату від того, до якого вона прагнула. Як я вже зазначав, так звана спецоперація, а по суті повномасштабна війна рф проти України, пришвидшила розпад міжнародної структури РПЦ, а відтак її ваги, впливу та авторитету в світовому православ'ї. Вже в перші дні «спецоперації» одна за одною українські єпархії стали припиняти поіменування московського патріарха, вважаючи його винним у тому, що відбувається. Географія «непоіменування» охопила всю Україну. На російськомовному сході України від московського патріарха відріклись Сумська та Вознесенська єпархії, на україномовному заході – Луцька, Володимир-Волинська, Львівська, Мукачівська, Тернопільська, Чернівецька, в центрі – Білоцерківська, Вінницька, Шепетівська. Віковий оплот «руського міра» – Почаївська лавра на Волині, також припинила поіменування. 20 березня до ПЦУ перейшов цілий монастир УПЦ МП – Новоафонський у Львові. Цей процес відречення від РПЦ охопив не тільки Україну. Вже 17 березня митрополит Віленський і Литовський Іннокентій (Васильєв) заявив: «рішуче засуджую війну рф проти України», і визнав «неспівпадіння поглядів» своєї пастви з путінським патріархом (Солдатов, 2022). Аналогічні заяви зробив митрополит Ризький та всея Латвії Александр (Кудряшов), митрополит РПЦ в Естонії Євгеній (Решетніков). 19 березня 2022 р. предстоятель Польської православної церкви митрополит Савва закликав московського патріарха напряму звернутися до «російської армії», наївно розраховуючи, що ця армія «прислухається до сили духовного авторитета патріарха». Відповіддю на цей заклик братської помісної церкви було блокування її сайту на території рф. Таких та інших подібних фактів можна навести чимало – процес пішов. Його проявом є перехід авторитетних священнослужителів із московського в Константинопольський патріархат, як це зробив священник В. Карпенко із берлінського собору Воскресіння, або як це зробили шість священників Свято-Микільського приходу в Амстердамі. І без того недолугі спроби РПЦ досягти статусу «Третього Риму» в краді для них роки, то сьогодні, в умовах, коли «Каїн убиває Авеля», а церква дає на це згоду і своє благословення, це остаточно її дискредитувало і матиме своїм наслідком переформатування світового православ'я в цілому (Солдатов, 2022).

Висновки. Національно-визвольна війна України проти агресора, який своєю метою оголосив не просто захопити нову територію, а провести тотальну

«деукраїнізацію», тобто винищення всього людського, матеріального, духовно-культурного, що складає органічну суть України, як суб'єкта міжнародних відносин, є безпрецедентним проявом якогось новітнього роду геополітичного канібалізму, який, здавалось, ніколи вже не може мати місця після всіх жахів, які пережив світ, зокрема Європа після Першої та Другої Світових воєн. У відповідності з відомим законом протидії силі слід очікувати глобальні трансформаційні зміни в усій системі міжнародних відносин, насамперед в таких її складових, як безпека, світова економіка, міжнародна торгівля, військово-технічне глобальне і регіональне співробітництво, створення в цілому нового міжнародного клімату. Неодмінним, принципово важливим учасником всіх цих процесів є і буде Україна. Адже ще одним наслідком, який рф породила і, звичайно, не очікувала своєю повномасштабною війною, стало стрімке зростання авторитету нашої держави, довіри до неї, як надійного, сильного, прогнозованого партнера, з яким хочеться мати справу. Підписання 9 травня 2022 р. Закону про Ленд-ліз Президентом США є виключно вагомим доказом, що світ вірить в нашу Перемогу, в наше відродження, в те, що ми будемо міцною ланкою в системі глобальної безпеки, яка реально зможе зберегти людство від глобальної катастрофи.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Гордійчук, Д. (2022, Квітень, 20). *П'ять головних прогнозів для світу і один – для Росії: головне зі звіту МВФ про наслідки війни*. Європейська правда. pravda.com.ua/publications/2022/04/20/686009/
2. Гуменюк, Б. (2022, Квітень, 07). *Що нам перешкоджає негайно стати членом НАТО*. Голос України. <http://www.golos.com.ua/article/358360>
3. Децик, О. (2022, Квітень, 30). *Пакетний вплив на економіку. Чи здатні санкції спинити Росію?* Лівий берег. https://lb.ua/economics/2022/04/30/515180_paketniy_vp_liv_ekonomiku_chi.html
4. Загороднюк, А. (2022, Квітень, 27). *Історичний злам в Рамштайні. Як Захід повірив у перемогу України у війні з Росією*. Українська правда. <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/04/27/7342462/>
5. Задубінний, А. (2022, січень, 25). *Болгарія та Румунія відповіли на вимоги Росії «повернутися до конфігурації станом на 1997 рік»*. АрміяInform. <https://armyinform.com.ua/2022/01/25/bolgariya-ta-rumuniya-vidpovily-na-vymogy-rosiyi-povernutysya-do-konfiguraciyi-stanom-na-1997-rik/>
6. Клімкін П. (2022, Травень, 3). *Війна з Росією: п'ять важливих висновків після Рамштайна*. Дзеркало тижня. <https://zn.ua/ukr/international/vijna-z-rosijeju-pjat-vazhlivikh-visnovkiv-pislja-ramshtajna.html>
7. Мартинов, А. (н.д.). *Енциклопедія історії України. Північноатлантичний Альянс*. <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?>
8. Саротт М. Е. (2022, Квітень, 7). *НАТО не обіцяло Росії не просуватись на схід. Як Володимир Путін перекручує факти, щоб виправдати війни*. Грунтовний екскурс в історію. Forbes. Воєнний номер. <https://forbes.ua/inside/nato-ne-obitsyalo-rosii-ne-prosuvatisya-na-skhid-yak-volodimir-putin-perekruhue-istoriyu-shchob-vipravdati-viyni-gruntovniy-ekskurs-v-istoriyu-07042022-5340>
9. Солдатов, А. (2022, Березень, 27). *«Спецоперація» в Україні ускорила распад международной структуры РПЦ*. Новая газета. <https://novayagazeta.ru/articles/2022/03/27/iskhod>¹
10. *Три блоки питань і тектонічні зрушення: Резніков розповів про зустріч на базі Рамштайн* (2022, Квітень, 27). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3469141-tri-bloki-pitan-i-tektonicni-zrusenna-reznikov-rozpoviv-pro-zustric-na-bazi-ramstajn.html>

¹ Заборонена в Росії газета, що визнана так званим «інагентом».

11. McDermott, R. N. (2022, May, 10). *Did Russians General Staff Miss Warnings of a Hard Campaign in Ukraine?* RUSI. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/did-russias-general-staff-miss-warnings-hard-campaign-ukraine>
12. Shapira, I. (2022, Apr., 27). *The Unique Challenge of Assessing Partners and Allies.* RUSI. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/unique-challenge-assessing-partners-and-allies>
13. *Survey on perception of NATO membership in Sweden 2014-2022.* (2022, April, 14). Published by Statista Research Department. <https://www.statista.com/statistics/660842/survey-on-perception-of-nato-membership-in-sweden/>
14. *Swedish PM rejects referendum on possible NATO membership.* (2022, April, 28). REUTERS. <https://www.reuters.com/world/europe/swedish-pm-rejects-referendum-possible-nato-membership-2022-04-28/>
15. Heusgen, Ch. (2022, May, 12). *The War in Ukraine Will Be a the Historic Turning Point.* Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/germany/2022-05-12/war-ukraine-will-be-historic-turning-point>

REFERENCES:

1. Hordiichuk, D. (2022, Kvitin, 20). *Piat holovnykh prohnoziv dlia svitu i odyin – dlia Rosii: holovne zi zvituv MFV pro naslidky viiny.* [Five main forecasts for the world and one for Russia: the main one from the IMF report on the consequences of the war]. Yevropeiska pravda. pravda.com.ua/publications/2022/04/20/686009/ [in Ukrainian].
2. Humeniuk, B. (2022, Kvitin, 07). *Shcho nam pereshkodzhaie nehaino staty chlenom NATO.* [What prevents us from becoming a member of NATO immediately]. Holos Ukrainy. <http://www.golos.com.ua/article/358360> [in Ukrainian].
3. Detsyk, O. (2022, Kvitin, 30). *Paketnyi vplyv na ekonomiku. Chy zdatni sanktsii spynty Rosiiu?* [Batch impact on the economy. Can sanctions stop Russia?]. Livyi bereh. https://lb.ua/economics/2022/04/30/515180_paketniy_vplyv_ekonomiku_chi.html [in Ukrainian].
4. Zahorodniuk, A. (2022, Kvitin, 27). *Istorychnyi zlam v Ramshtaini. Yak Zakhid poviryv u peremohu Ukrainy u viini z Rosiieiu.* [Historical break in Rammstein. How the West believed in Ukraine's victory in the war with Russia]. Ukrainska pravda. <https://www.prawda.com.ua/articles/2022/04/27/7342462/> [in Ukrainian].
5. Zadubynnyi, A. (2022, sichen, 25). *Bolhariia ta Rumuniia vidpovily na vymohy Rosii «povernutysia do konfihuratsii stanom na 1997 rik».* [Bulgaria and Romania have responded to Russia's demands to “return to the 1997 configuration”]. ArmiiaInform. <https://armyinform.com.ua/2022/01/25/bolgariya-ta-rumuniya-vidpovily-na-vymogy-rosiyi-povernutysya-do-konfiguraciyi-standom-na-1997-rik/> [in Ukrainian].
6. Klimkin P. (2022, Traven, 3). *Viina z Rosiieiu: piat vazhlyvykh vysnovkiv pislia Ramshtaina.* [The war with Russia: five important conclusions after Rammstein.]. Dzerkalo tyzhnia. <https://zn.ua/ukr/international/vijna-z-rosijeju-pjat-vazhlyvykh-visnovkiv-pisliaramshtajna.html> [in Ukrainian].
7. Martynov, A. (n.d.). *Entsyklopediia istorii Ukrainy. Pivnichnoatlantychnyi Alians.* [Encyclopedia of the History of Ukraine. North Atlantic Alliance.]. <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?> [in Ukrainian].
8. Sarott M. E. (2022, Kvitin, 7). *NATO ne obitsialo Rosii ne prosuvatys na skhid. Yak Volodymyr Putin perekruchue fakty, shchob vypravdaty viiny. Gruntovnyi ekskurs v istoriiu.* [NATO has not promised Russia not to move east. How Vladimir Putin distorts the facts to justify war. Thorough digression into history.]. Forbes. Voiennyi nomer. <https://forbes.ua/inside/nato-ne-obitsialo-rosii-ne-prosuatysya-na-skhid-yak-volodymyr-putin-perekruchue-istoriyu-shchob-vipravdati-viyni-gruntovniy-ekskurs-v-istoriyu-07042022-5340> [in Ukrainian].

9. Soldatov, A. (2022, Berezen, 27). «*Spetsoperatsyia*» v *Ukrayne uskoryla raspad mezhdunarodnoi struktury RPTs*. ["Special operation" in Ukraine accelerated the collapse of the international structure of the Russian Orthodox Church]. *Novaia hazeta*. <https://novayagazeta.ru/articles/2022/03/27/iskhod> [in Russian].²
10. *Try bloky pytan i tektonichni zrushennia: Reznikov rozpoviv pro zustrich na bazi Ramshtain* (2022, Kvitin, 27). *Ukrinform*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3469141-tri-bloki-pitan-i-tektonichni-zrusenna-reznikov-rozpoviv-pro-zustric-na-bazi-ramstajn.html> [in Ukrainian].
11. McDermott, R. N. (2022, May, 10). *Did Russians General Staff Miss Warnings of a Hard Campaign in Ukraine?* RUSI. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/did-russias-general-staff-miss-warnings-hard-campaign-ukraine>
12. Shapira, I. (2022, Apr., 27). *The Unique Challenge of Assessing Partners and Allies*. RUSI. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/unique-challenge-assessing-partners-and-allies>
13. *Survey on perception of NATO membership in Sweden 2014-2022*. (2022, April, 14). Published by Statista Research Department. <https://www.statista.com/statistics/660842/survey-on-perception-of-nato-membership-in-sweden/>
14. *Swedish PM rejects referendum on possible NATO membership*. (2022, April, 28). REUTERS. <https://www.reuters.com/world/europe/swedish-pm-rejects-referendum-possible-nato-membership-2022-04-28/>
15. Heusgen, Ch. (2022, May, 12). *The War in Ukraine Will Be a the Historic Turning Point*. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/germany/2022-05-12/war-ukraine-will-be-historic-turning-point>

Borys Humeniuk,

Doctor of Historical Sciences, Professor, National Pedagogical Dragomanov University
National Liberation war of Ukraine against the Russian Federation
and its Influence on Regional and Global Processes

The article considers the main aspects of the national liberation war of Ukraine against Russia, its civilizational significance for Ukraine and the Western world. It is noted that Russia's full-scale aggression against Ukraine has affected the international balance of power by virtue of the country's North Atlantic bloc. The purpose of the article is to analyze the political and economic processes that affect the course of the war in Ukraine due to unjust aggression by the Russian Federation. in accordance with the deep systemic transformations taking place in the global world, the full-scale war against the Ukrainian state, the economic, political, security, spiritual factors of the corresponding transformation are analyzed. It is noted that the intertwining of complex political forces and the interests of leading political actors revealed the crisis of the European security system, which consisted of systematic miscalculations of the international community to ensure security and prevent armed aggression against one of the continent. Separately, there are still problems between NATO-Russia relations on the issue of Alliance enlargement and the unfoundedness of Russia's requirements for guarantees of non-NATO enlargement has been proved unfounded. The impact of the sanctions policy on the aggressor's country, its economic and security potential is analyzed separately. The research is based on historical, dialectical approaches to the study of regional and global processes.

Key words: *Russian war against Ukraine, NATO, international security system, sanctions.*

² Forbidden newspaper in Russia that was recognized as an “international agent”